

PROCEEDINGS BOOK – VOL 2

MIDDLE EAST INTERNATIONAL CONFERENCE ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC STUDIES-VII

March 3-4, 2022
Beirut Arab University, Lebanon

Editors

**Associate Prof. Mirna Fawaz
Samira KHADHRAOUI ONTUNC**

**Institute Of Economic Development And Social Researches Publications®
(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)
TURKEY**

info@iksadkongre.org

**All rights of this book belong to İKSAD Global Publishing House.
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.**

İksad Publications - 2022©

Issued: 20.03.2022

ISBN -978-625-8405-85-9

CONFERENCE PROCEEDINGS BOOK

TITLE

MIDDLE EAST INTERNATIONAL CONFERENCE ON CONTEMPORARY
SCIENTIFIC STUDIES-VII

DATE – PLACE

March 3-4, 2022

Beirut Arab University, Lebanon

GENERAL COORDINATOR

SAMIRA KHADHRAOUI ONTUNC

LANGUAGES

Turkish, English, French, Arabic

ORGANIZING INSTITUTES

Beirut Arab University, Lebanon

&

Institute Of Economics Development And Social Research (IKSAD)

PARTICIPANTS COUNTRIES

Lebanon, Turkey, Iraq, Italy, Iran, Libya, Algeria, Nigeria, Azerbaijan, Indonesia, Bulgaria, Egypt, Japan, Kingdom of Saudi Arabia, Malaysia, Serbia, Germany, Ethiopia, Vietnam, Kazakhstan, India, Morocco, China, Ukraine, Georgia, Pakistan, Croatia, Tunisia, Northern Cyprus, Hungary, The Netherlands

TOTAL ACCEPTED PAPERS: 248

TOTAL REJECTED PAPERS: 76

TOTAL NUMBER OF PAPERS FROM TURKEY: 121

TOTAL NUMBER OF INTERNATIONAL PARTICIPANTS: 127

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

PRESENTATION

Oral Presentation

03.03.2022 | HALL-1 | SESSION-2**Local Time Beirut, Lebanon: 12⁰⁰-14³⁰****Local Time Ankara, Turkey: 13⁰⁰-15³⁰****Head of Session: Assoc. Prof. Dr. Hüsrev Tabak**

Dr. Dilek DULKADİR	<i>Kırşehir Ahi Evran University, Turkey</i>	ELITIST APPEARANCE OF THE LEBANON SOCIO-POLITICAL STRUCTURE: ZU'AMA'
Asst. Prof. Ilkim Buke Okyar	<i>Yeditepe University, Turkey</i>	ETNİK BİR DEMOKRASİ OLARAK İSRAİL VE ARAP VATANDAŞLARI: GEÇİŞKEN KİMLİKLER İÇİNDE FİLİSTİNLİ OLMAK
Assoc. Prof. Dr. Hüsrev Tabak	<i>Recep Tayyip Erdoğan University, Turkey</i>	THE TRANSNATIONAL IKHWAN – SOME METHODOLOGICAL NOTES ON STUDYING MUSLIM BROTHERHOOD FROM A TRANSNATIONAL PERSPECTIVE
Assist. Prof. Dr. M. Hüseyin Mercan	<i>Marmara University, Turkey</i>	HOUTHIS AND SOME REFLECTIONS ON THE REASONS OF YEMENI CRISIS IN THE POST-UPRISINGS ERA
Assist. Prof. Dr. Muharrem Doğan	<i>Recep Tayyip Erdoğan University, Turkey</i>	THE OTHERNESS OF THE OTHER AND THE ISOLATION POLICIES OF INTERNATIONAL SOCIETY: WHY HAVE NOT THE PALESTINIANS REALLY BECOME A PART OF THE WORLD?
Assist. Prof. Dr. Turgay Demir	<i>Recep Tayyip Erdoğan University, Turkey</i>	THE POLITICAL OPPORTUNITIES OF THE SYRIAN CIVIL WAR FOR THE SYRIAN KURDS AND THE KURDISH POLITICS
Res. Assist. Mehmet Rakipoğlu Assist. Prof. Dr. Abdulgani Bozkurt	<i>Sakarya University, Turkey</i> <i>Recep Tayyip Erdoğan University, Turkey</i>	EXPLORING THE STRATEGIC TIDES IN GULF-TURKEY RELATIONS: A MULTI-DIMENSIONAL READING
Fatih Yaşar	<i>Dokuz Eylül University, Turkey</i>	THE US-CHINA RELATIONSHIP IN THE MIDDLE EAST: AN OPPORTUNITY OR A THREAT FOR TURKEY?
Assist. Prof. Dr. Pınar Özden Cankara	<i>Bilecik Şeyh Edebali University, Turkey</i>	TURKEY-ISRAEL RELATIONS AFTER NETANYAHU: IS NORMALIZATION POSSIBLE?
Assist. Prof. Dr. Damla Kocatepe	<i>Kafkas University, Turkey</i>	FROM BONN TO DOHA- AFGHANISTAN AND THE TALIBAN: CHANGES AND THE PROCESS

04.03.2022 | HALL-2 | SESSION-2Local Time Beirut, Lebanon: 12⁰⁰-14³⁰Local Time Ankara, Turkey: 13⁰⁰-15³⁰**Head of Session: Prof. Dr. Ramazan BİÇER**

Dr. Sümeyra Yakar	<i>Kastamonu University, Turkey</i>	DEBATES REGARDING THE ORIGINS OF ISLAMIC LAW
Dr. Emine Enise Yakar	<i>Recep Tayyip Erdogan University, Turkey</i>	LEGAL METHODOLOGY OF THE <i>Hanbalī</i> SCHOOL
Prof. Dr. Ramazan BİÇER	<i>Sakarya University, Turkey</i>	THEOLOGICAL ANATOMY OF A WAR: THE BATTLE OF BADR
Prof. Dr. Ramazan BİÇER	<i>Sakarya University, Turkey</i>	READING RELIGION WITH ANTHROPOLOGICAL DATA: THE CASE OF GÖBEKLİTEPE
Assoc. Prof. Dr. Recep Önal	<i>Giresun University, Turkey</i>	ACCORDING TO MĀTURĪDĪ, THE FUNDAMENTAL ELEMENTS OF THE FAMILY AND THE MATTER OF FAMILY HEAD IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE DIFFERENCE-OBEDIENCE
Assoc. Prof. Dr. Recep Önal	<i>Giresun University, Turkey</i>	THE INSTITUTION OF MARRIAGE AND MARRIAGE CONTRACT AS THE FIRST CONDITION OF BEING A FAMILY ACCORDING TO MĀTURĪDĪ
Ahmet SARIKAYA	<i>Presidency of Religious Affairs, Turkey</i>	QUR'AN MADRASES AND LEADING QUR'AN READERS

**MIDDLE EAST INTERNATIONAL CONFERENCE
ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC STUDIES-VII**

KƏRİMOVA RƏNA CABBAR KIZI RZAYEVA SÜRƏYYA CABBAR KIZI ƏZİZOVA ƏSMƏT NİZAMİ KIZI CƏFƏROVA QUMRU KAMİL KIZI ƏLƏKBƏROVA MEHRİBAN QƏNİ KIZI	
GEBELİKTE FOLİK ASİT KULLANIMI ZEYNEP BAL	452
PRENATAL STRESLE BAŞA ÇIKMA ÖLÇEĞİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI ZEYNEP BAL EZGİ CAN KANTAR TUBA UÇAR	454
DEBATES REGARDING THE ORIGINS OF ISLAMIC LAW SÜMEYRA YAKAR	457
LEGAL METHODOLOGY OF THE HANBALİ SCHOOL EMİNE ENİSE YAKAR	465
DİNİ, ANTROPOLOJİK VERİLERLE OKUMAK: GÖBEKLİTEPE ÖRNEĞİ RAMAZAN BİÇER	472
BİR SAVAŞIN TEOLOJİK ANATOMİSİ: BEDİR SAVAŞI RAMAZAN BİÇER	478
MÂTÜRİDİ'YE GÖRE AİLE OLMANIN İLK ŞARTI OLARAK EVLİLİK KURUMU VE NİKÂH AKDİ RECEP ÖNAL	484
MÂTÜRİDİ'YE GÖRE EŞLER ARASINDA KAVVÂM-İTAAT İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA AİLENİN TEMEL UNSURLARI VE AİLE REİSLİĞİ MESELESİ RECEP ÖNAL	497
KUR'ÂN MEDRESELERİ VE ÖNDE GELEN KÂRİLER AHMET SARIKAYA	511
FEN BİLGİSİ ÖĞRETMENLERİNİN ÇOKLU ZEKÂ KURAMI VE UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ GONCA TÜRK YILMAZ KARA	512
DEVELOPMENT OF THE STATE OF MATTER SUCCESS TEST ACCORDING TO COGNITIVE LOAD THEORY: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY HANDE BİLGİN URAZ YILMAZ KARA	521
TÜRKÇE DERSİ YAZMA BECERİSİNİN 1316 H MAARİF SALNAMESİ VE 2019 TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÇERÇEVESİNDE KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ TUĞBA ŞİMŞEK	527
HISTORY OF TEACHING AZERBAIJAN LITERATURE IN 40-50S XX CENTURY NAZİLE ABDULLAZADE	529
7. SINIF FEN BİLİMLERİ DERS KİTABININ ÇOKLU ZEKÂ KURAMI AÇISINDA İNCELENMESİ HÜLYA ASLAN EFE SEFER BAKÇI	535

MÂTÜRÎDÎ'YE GÖRE AİLE OLMANIN İLK ŞARTI OLARAK EVLİLİK KURUMU VE NİKÂH AKDİ

Doç. Dr. Recep Önal

Giresun Üniversitesi

ORCID NO: 0000-0002-2571-9949

Özet

Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'ye (ö. 333/944) göre aile kurumu ve evlilik insanlık tarihi kadar kadim bir geçmişe sahiptir ve ilk örneğini de âdemoğlunun atası kabul edilen Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva'nın kurmuş olduğu aile temsil etmektedir. Yüce Allah, önce Hz. Âdem'i yaratmış, daha sonra Hz. Havva'yı nesillerini çoğaltmaları için Hz. Âdem'in kendi türünden ona eş olarak yaratmıştır. Bu yüzden bütün insanlık bu aileden yani Hz. Âdem ile eşi Hz. Havva'dan türemiştir. Bu ilk aileden gelen insanlık soyu daha sonra Hz. Nûh'tan gelen nesil, sonra da Hz. İbrahim'den gelen kuşaklarla günümüze kadar devam etmiştir. Bu açıdan aile kurumunu bizler için önemli kılan hususların en başında sağlıklı nesiller yetiştirmek suretiyle insan neslinin devamı ve nesebinin muhafazası bu kurum sayesinde mümkün olduğu gerçeğidir. Aile kurumunu önemli kılan bir diğer husus da insanın hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğa ulaşmasında ailenin kendisine yardımcı olmasıdır. Bu anlamda İslam'ın teşvik ettiği aile kadın ve erkeğin fizikî güzelliklerinin bir araya geldiği ya da cinsel ihtiyacın giderildiği bir durumun ötesinde bir anlam ve değeri ifade etmektedir. Bu da ailenin kişiye hem dünyevî hem de uhrevî konularda yardımcı olması ve onu gerçek mutluluğa ulaştırmasıdır. Bunlara ilaveten insanın ebedî saadete ulaşmasını sağlayacak dinî ve ahlakî ilke ve kuralların ilk olarak aile ortamında öğrenmesinin yanı sıra ulunduğu toplumun dinî, ahlakî, manevî ve millî değerlerin çocuklara öğretilmeye başlandığı ilköğrenim yerinin de aile olması bu kurumun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ancak aile kurumunun fert ve toplumsal hayata yönelik bu işlev ve fonksiyonlarını yerine getirebilmesi ve aile kurmada arzu edilen hedeflere ulaşılabilmesi için yerine getirilmesi gereken birtakım şartlar vardır. Bunların en başında ise ailenin meşru yolla yapılan evlilik (nikâh akdi) esaslı üzerine kurulması gelmektedir. Bu bakımdan Mâtürîdî, eserlerinde neslin devamı ve çoğalması diğer yandan aile yuvasının korunması, sağlamlığı ve devamı için meşru yolla (nikâh akdi) aile kurmanın şart olduğunu, özellikle vakti geldiğinde genç ve bekârların evlendirilmesi gerektiğini, bu konuda toplumun kendilerine maddî ve manevî anlamda yardımcı olması gerektiğini önemle belirtir. Çünkü Mâtürîdî'ye göre toplumun huzuru, selameti ve güvenliği için toplumun çekirdeğini oluşturan aile kurumunu temelden sarsan, onun kurulması ve korunmasını tehdit eden, dağılmasına ve neslin bozulmasına sebep olan zina, fuhuş, iffetsizlik vb. her türlü gayr-i meşru ilişkilerin önlenmesi için alınması gereken en önemli koruyucu tedbir insanları meşru evliliğe teşvik etmek ve aile kurmalarına yardımcı olmaktır.

Bu tebliğde yukarıdaki teorik zemin dikkate alınarak, Mâtürîdî'nin aile olmanın ilk şartı olarak kabul ettiği evlilik kurumuna ve evlilikte nikâh akdinin önemine dair temel görüşleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: İslam, Mâtürîdî, Toplum, Aile, Evlilik, Nikâh.

THE INSTITUTION OF MARRIAGE AND MARRIAGE CONTRACT AS THE FIRST CONDITION OF BEING A FAMILY ACCORDING TO MĀTURĪDĪ

Abstract

According to Abū Maṣṣūr al-Māturīdī (d. 333/944), the institution of family and marriage has a history as old as the history of humanity, and the first example is represented by the family founded by Adam, who is considered the ancestor of the son of Adam, and his wife Eve. Almighty God first created Adam, then created Eve to be his wife from Adam's own kind in order to reproduce their offspring. Therefore, all humanity is descended from this family, that is, from Adam and his wife, Eve. The lineage of humanity from this first family has continued to the present day with the next generation from Noah and then from Abraham. In this respect, it is the fact that the continuation of the human race and the preservation of the lineage is possible thanks to this institution, by raising healthy generations at the beginning of the issues that make the family institution important for us. Another point that makes the family institution important is that the family helps the person to reach happiness both in this world and in the hereafter. In this sense, the family encouraged by Islam expresses a meaning and value beyond a situation where the physical beauties of men and women come together or the sexual need is satisfied. This means that the family helps the person in both worldly and otherworldly matters and brings him real happiness. In addition to these, the fact that the family is the place of primary education where the religious, moral, spiritual and national values of the society in which one lives are taught to children, as well as the first learning of the religious and moral principles and rules that will enable people to reach eternal happiness, shows how important this institution is. However, there are certain conditions that must be met in order for the family institution to fulfill these functions and functions for individual and social life and to achieve the desired goals in establishing a family. At the forefront of these is the establishment of the family on the basis of a legitimate marriage (marriage contract). In this respect, Māturīdī states in his works that establishing a family in a legitimate way (marriage contract) is a must for the continuation and reproduction of the generation, as well as the protection, soundness and continuation of the family home, that young and single people should be married when the time comes, and that the society should help them financially and morally in this regard strongly indicates. Because, according to Māturīdī, adultery, prostitution, unchastity, etc. The most important protective measure to be taken in order to prevent all kinds of illegitimate relationships is to encourage people to marry legitimately and to help them establish a family.

In this paper, considering the above theoretical ground, Māturīdī's basic views on the institution of marriage, which she accepted as the first condition of being a family, and the importance of marriage contract in marriage will be tried to be determined.

Keywords: Islam, Māturīdī, Society, Family, Marriage, Marriage Contract.

Giriş

Yüce Allah Kur'an'da dünyanın imtihan yurdu, ahiretin ise ceza ve mükâfat yurdu olduğunu, bu anlamda insanın başıboş bırakılmadığı, belli bir amaç için yaratıldığı ifade etmektedir.¹

¹ Bk. el-Enbiyâ 21/16, 34-35; el-Müminûn 23/115; el-Ankebût 29/2-3; el-Kıyâmet 75/36; et-Tîn 95/4-5; el-Zilzâl 99/7-8 (Hayreddin Karaman & v.dğr., Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2012).

İnsanın varoluş amacının ise Yaratıcısına karşı kulluk olduğunu ve bu konuda imtihan edileceğine dikkatimizi çekmektedir.² Buna ilaveten imtihan konularından ve çeşitlerinden de bahsetmekte, imtihan konusunun kişiden kişiye farklılık arz edebileceğini, bu farklılığın da imtihanın bir parçası olduğunu, bu bağlamda dünya hayatı boyunca insanlardan bir kısmının hayırla (iyilik), bir kısmının şerle (kötülük), bir kısmının ise hem hayırla hem de şerle imtihan edeceğini beyan etmektedir.³ Bu anlamda tarihin her döneminde insanların kıtlık, kuraklık, yokluk, açlık, zenginlik, fakirlik, hastalık, evlat, mal ve can eksikliği vb. çeşitli imtihan vasıtasıyla denendiklerine dikkat çekmektedir.⁴ Buna göre denilebilir ki insanın yaratılışı sorumluluk esasına üzerine kurulmuştur.

Kur'an'ın bu yaklaşımından hareket eden Mâtürîdî de dünyanın imtihan ve sınama yurdu, ahiretin ise ceza ve mükâfat yurdu olduğunu önemle belirtir.⁵ Bu bağlamda insanların mallardan ve canlardan eksiltme, zorluk ve kolaylık, korku ve açlık, zenginlik ve fakirlik, hayır ve şer gibi farklı ve değişik durumlarla imtihan edileceğini söyler.⁶ Bu anlamda insanın imtihan edilmek için yaratıldığına, bu dünyada iyi-kötü türünden sergileyeceği tutum ve davranışlarından dolayı hesabı çekilip, ceza ya da mükâfat göreceğine, dolayısıyla “insanın sorumlu bir varlık” olduğuna her vesileyle dikkatimizi çeker.⁷ Mâtürîdî, bu sorumluluğun en önemli boyutunun ise “*Cinleri ve insanları, bana ibadet etsinler diye yarattım*”⁸ ayetinde ifade edildiği üzere insanın tevhid inancını benimseyip, Rabbine karşı kulluk görevini yerine getirmesi olduğunu söyler. Ona göre bu ayette, Allah'ın cinleri ve insanları başkasına değil, sadece kendisine ibadet etsinler diye yarattığı, bu anlamda onları başıboş ve kendi hallerine bırakmadığı kastedilmektedir. Buna göre cin ve insanlar sadece Allah'a ibadet etme ve verilen nimetlere karşı şükür görevini yerine getirme hususunda imtihan edilmek için yaratılmışlardır.⁹ Ayette vurgulanan bir diğer husus da insanların ve cinlerin, ancak emir ve yasakla, vâd ve tehditle ve bunların gereği olan fiilleri yapmakla imtihan edilmeye uygun şekilde yaratılmış olmalarıdır. Çünkü Allah, diğer yaratılanlardan farklı olarak onların bünyesinde akli var etmiş, rükû, sücûd, kıyâm ve kuûd gibi her türlü harekete kabiliyetli eklemler yerleştirmiştir. Bütün bunlar onların yaratılışına, sadece imtihana uygun tarzda olsunlar diye değil, imtihan edilenlerin menfaatlerine elverişli olsun diye konulmuştur.¹⁰ Dolayısıyla Yüce Allah insanları namaz, oruç, hac, zekât, sadaka ve benzeri ibadetlerle imtihan etmektedir.¹¹

Mâtürîdî'ye göre insanın Rabbine karşı sorumluluğu sadece bu kulluk göreviyle (iman ve ibadetlerle) sınırlı değildir. Bunun dışında insanların birbirlerine karşı da birtakım görev ve sorumlulukları da vardır ve bunların yerine getirilmesi hususunda da Rabbine karşı sorumludur. Mâtürîdî, bu görüşünü “*Emanetlerine ve ahidlerine riayet edenler*”¹² ayetinin tefsirinde dile getirmektedir. Ona göre ayette zikredilen “emanet” kelimesiyle iki husus kastedilmektedir. Bunlardan biri, Allah ile kulları arasında yapılan sözleşme olup, Allah'ın kullarına emanet ettiği

² Bk. el-Bakara 2/155; el-Kehf 18/7; Hûd 11/7; ez-Zâriyât 51/56-58; el-Mülk 67/2.

³ Bk. el-Mâide 5/48, el-En'âm 6/165, el-A'râf 7/168; el-İsrâ 17/21; el-Enbiyâ 21/35; el-Ankebût 29/2.

⁴ Bk. el-Bakara 2/155; Âl-i İmrân 3/186; A'râf 27/94; Enfâl 8/28; Enbiyâ 21/35; Şûrâ 42/27.

⁵ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, ed. Bekir Topaloğlu (İstanbul: Dâru'l-Mizan, 2005-2010), 2/281; 14/357-360; 15/287-288; a.mlf., *Te'vilâtü'l-Kur'an Tercümesi*, ed. Yusuf Şevki Yavuz (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015-2019), 2/310; 14/381-385; 15/288-289. Bundan sonraki atıflar, Arapça esere yapılacak, parantez içerisinde aynı eserin ismi verilmeden sadece Türkçe metnin ilgili sayfası “çev. sayfa numarası” şeklinde verilecektir.

⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 14/151 (çev. 14/173); 2/505 (çev. 2/559).

⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 12/13-14 (çev. 12/23); 11/394, 396 (çev. 11/440-441); 13/415-416 (çev. 13/448-449).

⁸ ez-Zâriyât 51/56.

⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 14/155-156 (çev. 14/178-179).

¹⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 14/157 (çev. 14/180).

¹¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/505 (çev. 2/559).

¹² Meâric 70/32. Diğer ayetler için bk. Mâide 5/1; el-İsrâ 17/34.

onların üzerindeki kulluk hakkını ifade etmektedir. İman, itaat, helal ve haram gibi emir ve yasaklar gibi Kur'an'da sınırlarını belirleyip farz ve haram kıldığı her şey bu kapsamda değerlendirilebilir. İkincisi ise kulların birbirine emanet ettikleri haklar, sorumluluklar ve birbirlerine verdikleri söz ve ahitler olup, dünyevî işleriyle ilgili her türlü anlaşma ve sözleşmeyi kapsamaktadır. Allah, kullarını tüm bu sorumlulukları yerine getirmeleri ve ahde vefa göstermeleri hususunda sorumlu tutmuştur. Buna göre insanlar, Allah'ın emir ve yasaklarına uymak durumundadır. Dolayısıyla insanların biri Rabbine karşı diğeri de birbirlerine karşı olmak üzere yerine getirmesi gereken iki temel sorumluluğu bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Mâtürîdî'ye göre Yüce Allah insanların başta kendi ailesi ve akrabası olmak üzere içinde yaşadığı toplumla ve doğal çevresiyle olan ilişkilerini kapsayacak biçimde ferdî ve toplumsal hayatı düzenleyen hükümler ve prensipler belirlemiştir. İnsanları bunları yerine getirmekle yükümlü kılmıştır. Dolayısıyla insanların başta ailesi olmak üzere yakın ve uzak çevresine karşı birtakım görevleri vardır ve bu konuda insanlar hem Allah'a hem de çevresine karşı sorumludurlar.¹³ Sözelimi Mâtürîdî bu konuda "*Ahde vefa gösterin; çünkü ahit sorumluluk doğurur.*"¹⁴ ayetini bizlere örnek olarak sunmaktadır. Ayette geçen "ahid" ifadesinin insanlar arasında yapılan tüm antlaşma ve sözleşmeyi kapsamasının mümkün olduğunu ve bunların yerine getirilmesi hususunda kulların sorumlu olduğunu söyler. Aynı zamanda ayetteki "ahde vefa gösterin" beyanının da emir ve yasakları kapsayacağına dikkat çekmekte ve buna da "*Rabb'in, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti.*"¹⁵ ayetini örnek göstermektedir.¹⁶ Öte yandan "*Onlar Allah'ın, korunmasını emrettiği bağı koruyan, Rab'lerine saygıda kusur etmeyen, hesabın kötü sonuç vermesinden korkan kimselerdir.*"¹⁷ ayetini de dile gösteren Mâtürîdî, ayette Allah'ın korunmasını emrettiği bağı (i) Müslüman bir kişinin Allah'a ve peygamberine, (ii) aile fertlerine ve (iii) diğer insanlara karşı birtakım görev ve sorumlulukları şeklinde yorumlanabileceğine dikkatimizi çekmektedir.¹⁸ Buna göre insanların sorumluluğu, önce Allah'a daha sonra anne-baba, eş ve çocuklarından yakın ve uzak çevresine kadar geniş bir alanı kapsayacak bir mahiyete sahip olduğu söylenebilir. Nitekim Nisâ 4/36. ayetini de bu bağlamda yorumlayan Mâtürîdî, ayette geçen "Allah'a ibadet edin" beyanının insanın başkasını ortak koşmayacak şekilde, kendisini Allah'a kul yapması anlamına geldiğine, kulluğun ise biri itikad, diğeri de uygulama olmak üzere iki boyutu bulunduğuna dikkat çekerek, bu hususa işaret etmektedir.¹⁹ Ona göre itikad boyutunu rablık ve ilahlıkta Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmama (tevhid) oluştururken, uygulama boyutunu ise namaz, oruç, zekât vb. ibadetlerin yanı sıra ana-babaya, yetim ve yoksullara, yakın ve uzak çevreye, akrabalara güzel davranma ve ihsanda bulunma oluşturmaktadır.²⁰ Buna göre denilebilir ki; insanın sorumluluğu sadece Allah karşı kulluk görevi ile sınırlı olmayıp, başta anne ve babası olmak üzere, kendi ailesine ve sosyal çevresine karşı da birtakım görev ve yükümlülükleri de içermektedir. Bu bağlamda Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*'ın farklı yerlerinde toplumun en küçük birimini ve temelini oluşturan aile kurumu üzerinde durmakta; aile bireylerinin birbirine karşı hak ve sorumlulukları ile yakın ve uzak çevresine ve diğer insanlara karşı görev ve yükümlülükleri vb. konulara yer vermektedir. Bu çerçevede Mâtürîdî, mutlu ve huzurlu bir ailenin tesis edilmesi, korunması ve sağlıklı biçimde devamı için aile bireylerinin rolleri, karşılıklı ilişkilerini hangi esaslar üzerine

¹³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 16/108-109 (çev. 16/119). Ayrıca bk. *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 4/130-131 (çev. 4/141-142); 8/272-273 (çev. 8/302-303).

¹⁴ el-İsrâ 17/34.

¹⁵ el-İsrâ 17/23.

¹⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 8/272-273 (çev. 8/302-303).

¹⁷ Ra'd 13/21.

¹⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 7/418 (çev. 7/447-448).

¹⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/216 (çev. 3/195).

²⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/216-227 (çev. 3/195-204).

kuracakları, birbirine üzerindeki hak ve sorumluluklarının neler olduğunu açıklamaya çalışmaktadır. Aile yönetimiyle ilgili olarak dinî, sosyal, kültürel ve ekonomik vb. ailevi işlerinin uygun bir biçimde nasıl düzenlenip yürütülmesi gerektiği ve bu konuda bireylerin yerine getirmesi gereken temel ahlâkî prensiplerin ve görevlerin neler olduğu vb. hususları ele almaktadır.

Bu çalışmada Mâtürîdî'nin aile olmanın ilk şartı olarak evlilik kurumu ve nikâh akdinin önemine dair temel görüşleri ele alınacaktır. Bu bağlamda bireye ve topluma kazandırdığı birçok olumlu katkılara rağmen günümüzde yıpratılmaya çalışılan aile kurumunun birey ve toplum açısından önemi ve evlilikte nikâh akdinin gerekliliği ve bu akdin eşlere ne tür hak ve sorumluluklar yüklediği Mâtürîdî perspektifinden tespit edilmeye çalışılacaktır.

1. Aile Olmanın İlk Şartı Olarak Evlilik Kurumu

Mâtürîdî'ye göre vakti gelince evliliğin geciktirilmemesini, buna güç yetirebilenlerin biran önce evlendirilmesi gerekir. Çünkü bireyin zina, fuhuş ve iffetsizlik gibi günahlardan sakınması ve iffetini koruması, evlenmesiyle mümkündür. Bu yüzden İslam'da evlilik huzur, merhamet, sevgi ve iffet vesilesi kabul edilmektedir.²¹ Ayrıca insan neslinin çoğalması ve devamı da yegâne meşrû ilişki olan evlilik vasıtasıyla gerçekleştirilir. Bu yüzden aile ve evlilik kadın ve erkeğin tek çatı altında bir araya araya gelmesinden çok daha ötesinde bir anlam ifade eder. İşte bu nedenle Mâtürîdî, ailenin temelini teşkil eden evliliğe büyük önem vermekte, imkânı olanları buna teşvik etmekte, iffeti koruma, neslin devamını sağlama, dünya ve ahiret saadetini elde etmek için bunu gerekli görmekte, bu anlamda her vesileyle aile ve evlilik kurumunun ne kadar önem arz ettiğine sürekli vurgu yapmaktadır.²²

Evliliği bu yönleriyle Allah'ın bir nimeti olarak değerlendiren Mâtürîdî'ye²³ göre evliliğin temel amaçlarından biri eşlerin mutluluğu ve huzuru elde etmeleridir. Çünkü Yüce Allah, Rûm 30/21. ayetinde ifade ettiği üzere eşleri, dünyada huzura ve sükûna ulaşabilmeleri için yaratmıştır. Bu bağlamda Mâtürîdî, bizlere Hz. Âdem ve kendi türünden eşi olarak yaratılan Hz. Havva validemizi örnek göstermekte, her ikisinin birbiriyle ısınıp kaynaştığını, ünsiyet kurduklarını, böylece huzur ve mutluluğu elde ettiklerini söyler. Ayrıca Allah'ın, evlenecek çiftlere sevgi ve şefkat duygularını vereceğini, böylece onları birbirine bağlayacağını belirtir. Mâtürîdî'ye göre Allah'ın eşlere sevgi ve şefkat vermesini iki şekilde anlamak mümkündür. Bunlardan biri şudur: Kişi eşine sevgi duymaktadır, çünkü Yüce Allah eşini ona şehvet ve ihtiyacını giderme mahalli yapmıştır. Aynı şekilde eş de kocasına bu sebeple sevgi duymaktadır. Yani karı-koca birbirine şefkat duygusu beslemektedir ve ikisinden birinde şehvet ve ihtiyacını gidermekte engelleyici bir durum meydana geldiğinde eşlerden bu durumda olan diğerine şefkat göstermektedir. İkincisi ise şöyledir: Eşler birbirine sevgi duymakta, tabiat ve yaratılış gereği birbirine şefkat göstermektedir. Zira her yaratılış sahibi refah, bolluk ve mutluluk durumunda kendi türünden olanı ve şekil bakımından kendine benzer olanı sever. Yine o böyle kimsenin başına musibet ve sıkıntı geldiğinde şefkat gösterir. Bu, insanlar arasında bilinen bir durumdur. Şöyle ki başlarına musibet ve sıkıntı geldiğinde birbirlerine şefkat gösterirler; refah ve mutluluk döneminde de birbirlerine sevgi duyarlar.²⁴ Onlara bu duyguyu (sevgi ve şefkati) Allah yerleştirmiştir. Bunun en önemli kanıtı da eşlerin evlenmeden önce aralarında akrabalık ilişkisi bulunmamasına ve birbirlerine tanımayan kimseler olmalarına rağmen evlilikle beraber birbirlerine sevgi ve şefkat duygusu besleyerek en yakın kimseler

²¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/214 (çev. 3/193).

²² Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/31 (çev. 2/45; 5/414 (çev. 5/441); 10/149, 153-154, 330 (çev. 10/175, 179-180, 383).

²³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/31, 94 (çev. 2/45, 114).

²⁴ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 11/170-171 (çev. 11/201-202).

haline gelmeleridir.²⁵ İşte bu yüzden Mâtürîdî, evliliği sevgi, şefkat, merhamet, iffet, huzur ve mutluluk kaynağı olarak değerlendirmektedir.²⁶ Dolayısıyla evliliğin sağlam temele dayanabilmesi eşler arasındaki sevgi, saygı, şefkat ve yardımlaşmaya bağlı olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan Mâtürîdî, meşru yolla evlenerek aile kurmanın fert ve toplumsal hayat için hayati derecede önem arz ettiğine, bu yüzden genç ve bekârların biran önce evlendirilmesi gerektiğine dikkatimizi çekmektedir. Bu anlamda Nûr 24/32-33. ayeti delil gösteren Mâtürîdî, ayette genç nesillerin zina ve fuhuş batağına düşmemeleri için evlenmeye teşvik edildiğini, evlenmek isteyip de buna imkân olmayanlara da maddî ve manevî destek verilmesi gerektiğinin emredildiğini belirtir. Ayrıca insanlar fakir iseler evlendikleri takdirde Allah'ın onları zengin edeceğini vadetmek suretiyle, insanların birbirlerinden rızık edinmeyi beklememeleri gerektiğine de işaret eder.²⁷ Bu bakımdan Mâtürîdî'ye göre ayette geçen bekârların evlendirilmesi emrini mü'minlerin evlilik hususunda birbirilerine “yardım etmeleri” ve “destek vermeleri” şeklinde anlamak gerekir. Çünkü bir kimsenin çocuğu, erkek olsun kız olsun, evlenme çağına geldiği zaman yakınlarına, neseb bilginlerine, kendisi ile alakası olanlara danışır ve onlardan bu konuda kendisine yardımcı olmalarını ister.²⁸ Yine ayette yoksulluk içinde olan ve evlenmeye güç yetiremeyenlerin bu konuda sabredip iffetlerini korumaları, şayet bunu yaparlarsa Allah'ın onları ihtiyaçtan kurtaracağına dikkat çekilmektedir.²⁹ Bunlara ilaveten bekârların imkân bulunması durumunda biran önce evlenip aile kurmaları gerektiğine dair birçok rivayete yer vererek, bu konunun büyük önem arz ettiğini vurgular.³⁰ Diğer taraftan “Onlar iffet ve namuslarını titizlikle korurlar.”³¹ ayetini de delil gösteren Mâtürîdî, iffetli olmanın önemine dikkat çektikten sonra iffetli olabilmenin birkaç vasıtası bulunduğunu ve bunlardan ilkinin de meşru yolla evlenmek olduğunu söyler. Çünkü evlilik, kişinin zina etmesine engel olarak ırzını korumuş olur. Hz. Peygamber de “Ey gençler topluluğu! Sizden evlenmeye gücü yeteniniz hemen evlensin! Çünkü o gözü daha iyi sakındırır ve iffeti daha iyi korur.”³² buyurarak evliliğin bu işlevine dikkatimizi çekmektedir.³³

Yine bu bağlamda Mâtürîdî, “Yoksulluk içinde iseler Allah lütfu ile onları ihtiyaçtan kurtarır... Allah, lütfu ile kendilerini varlıklı kılincaya kadar iffetlerini korusunlar ...”³⁴ ayetini delil göstererek evlenmeye niyeti olanların geçim ve rızık endişesi yaşamamaları gerektiğini önemle belirtir. Çünkü ayette kişinin zenginliğe ulaşması kendi gayret ve çabaları sonucu değil Allah'ın lütfu ve keremiyle olabileceği belirtilmektedir. Şöyle ki; ayette Yüce Allah, zengin kılmayı kendi zatına nispet etmiştir. Zira Allah, hiç kimseye kendi zatından kaynaklanan bir sebep olmaksızın bir şeyi kimsenin eline atmaz ve koymaz. Lâkin yarattığı birtakım sebeplere bağlı olarak o kimseyi zengin kılar ve ona verir. Zengin olma fiilini kendi zatına nispet etmesi gösteriyor ki kulların zenginliğine sebep olan vasıtaların oluşmasında Allah'ın dahli ve yaratması vardır. Bu itibarla kulların zenginliği ve bolluk içinde olmaları Allah'ın bir lütfu ve rahmetinin eseridir. Bu, kulların bizzat kendilerinin önceden yaptıkları iyiliklere karşılık olarak hak ettikleri bir durum değildir. Aksine o şey Allah'tan kullarına bir lütuf ve ihsandır.³⁵ Bu nedenle evlenmeye niyeti olanların geçim ve rızık endişesi yaşamamaları gerekir. Çünkü ayette bu konuda Allah'ın kendilerine yardımcı olacağı açıkça ifade edilmektedir. Hz. Peygamber de

²⁵ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 11/171 (çev. 11/202).

²⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/214 (çev. 3/193).

²⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 4/63 (çev. 4/70).

²⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 10/149 (çev. 10/175).

²⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 10/152 (çev. 10/178).

³⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 10/153-154 (çev. 10/179-180).

³¹ el-Meâric 70/29.

³² Buhârî, “Savm”, 10; Nikâh, 2; Müslim, “Nikâh”, 1, 3.

³³ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 10/154 (çev. 10/180); 16/107 (çev. 16/117).

³⁴ Nûr 24/32-33.

³⁵ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 10/155-156 (çev. 10/181).

şu hadisiyle buna dikkat çekmektedir: “Üç kimse vardır ki Allah’ın onları zengin kılması bir vâddir: Allah yolunda cihat eden kimse, iffetli olmayı isteyerek evlenen kimse, borcunu ödemeye niyetli sözleşmeli köle (mükâteb).” Ayrıca Hz. Ömer de bununla ilgili şöyle demiştir: “Allah Teâlâ yoksulluk içinde iseler Allah lütfu ile onları ihtiyaçtan kurtarır buyuruyorken zenginliği evlenmede aramayan adam gibisini görmedim.”³⁶

2. Evlilik Kurumunda Nikâhın Yeri ve Önemi

Mâtürîdî’ye göre yukarıda da ifade edildiği üzere evliliğin mutlu ve huzurlu ve sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi ve eşlerin evlilikle beraber birbirlerine sevgi ve şefkat duygusu besleyerek en yakın kimseler haline gelebilmeleri meşru yolla yani nikâh akdiyle yapılan evlilikler için söz konusudur.³⁷ Bu yüzden Mâtürîdî, nikâh akdini evliliğin meşru olabilmesi, sağlam temelleri üzerine oturtulması ve sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için İslam dinin emrettiği temel bir şart olarak kabul eder. Nitekim Mâtürîdî, “*Vaktiyle siz birbirinizle beraber olduğumuz ve onlar sizden sapaşğlam bir söz (mîsâkan galîzâ) almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız!*”³⁸ ayetinin tefsirinde bu hususa dikkat çeker. Bu çerçevede ayette geçen “*mîsâkan galîzâ*” ifadesinin birkaç anlama gelebileceğini, bunlardan birinin de kadınların erkeklerden aldıkları sağlam bir söz ve teminat anlamında “nikâh akdi ve bağı” olduğunu belirtir.³⁹

Bilindiği üzere nikâh akdi, Hz. Âdem’den günümüze kadar devam eden, hemen hemen bütün toplumlar tarafından kabul edilen, bu anlamda insanlık tarihi kadar kadim bir geçmişe sahip olan Allah’ın emrettiği bir uygulamadır. Nitekim Hz. Peygamber efendimiz de nikâh akdiyle meydana gelen evliliği kendisinin ve önceki peygamberlerin sünneti olduğunu ifade ederek buna dikkat çekmiştir.⁴⁰ Bu uygulamaya göre evlenecek çiftler, şahitler huzurunda alenî olarak bir araya gelir ve herhangi bir baskı altında kalmadan kendi özgür iradeleri ve rızalarıyla nikâh akdi (evlenme akdi ve sözleşmesi) yaparak (icap ve kabul) evliliği gerçekleştirirler. Bu nikâh akdinde çiftler hem iyi ve mutlu günlerinde hem de sıkıntılı ve zor kötü günlerinde birbirlerine destek verip dayanışma içinde olacaklarına dair söz verirler. Nitekim Mâtürîdî, eşlerin birbirine sadece refah, bolluk ve mutluluğun yaşandığı iyi günlerde değil aynı zamanda çeşitli musibet ve sıkıntılı günlerde de birbirlerine sevgi ve şefkat gösterilip destek olmaları gerektiğine işaret eder.⁴¹

Diğer taraftan “*Emanetlerine ve ahitlerine riayet edenler.*”⁴²; “[*Ey iman edenler!*] akitlerini yerine getirin.”⁴³; *Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.*”⁴⁴ ayetlerini delil göstererek, insanların aldıkları emanetlere, verdikleri ahitlere ve yaptıkları akitlere riayet etmeleri gerektiğine dikkat çeker. Ona göre ayetlerde geçen “emanet”, “ahid” ve “akit” kavramları insanların birbirine emanet ettikleri hakları, aralarında cereyan eden alacak-verecek, adak ve başka şeylere dair verilen bütün sözleri kapsamaktadır. Bu anlamda insan ile insan arasındaki bütün emanetler ve ahdedilerek verilen tüm akit ve sözleşmeler bu kapsamda değerlendirilmeli ve yerine getirilmelidir.⁴⁵ Buna göre eşler arasında yapılan nikâhı da bir sözleşme ve akit olarak değerlendirmek mümkündür.

³⁶ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 10/153 (çev. 10/179).

³⁷ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 11/171 (çev. 11/202).

³⁸ en-Nisâ 4/21.

³⁹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 2/70 (çev. 2/88); 3/105 (çev. 3/101).

⁴⁰ Buhârî, “Nikâh”, 1; Tirmizî, “Nikâh”, 1.

⁴¹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 2/70 (çev. 2/88); 3/105 (çev. 3/101); 11/170-171 (çev. 11/201-202).

⁴² El-Me’âric 70/32.

⁴³ El-Mâide 5/1.

⁴⁴ el-İsrâ 17/34.

⁴⁵ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 16/108-109 (çev. 16/119). Ayrıca bk. Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 4/130-131 (çev. 4/141-142); 8/272-273 (çev. 8/302-303).

Mâtürîdî'ye göre nikâh akdini diğer akitlerden ayıran en temel özellik Allah'ın belirlediği sınırları korumaları şartıyla nikâhın eşler arasında huzur, rahmet, sevgi ve iffet vesilesi olmasıdır.⁴⁶ Nikâh akdinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da nikâh esnasında şahit bulundurmasıdır. Bunun delili Hz. Peygamber'den rivayet edilen nikâhı ancak şahitler huzurunda akdedebileceği ve açıkça herkese ilan edilmesi gerektiğine dair hadislerdir.⁴⁷ Bu sebeptir ki şahit nikâh akdinde şart koşulmuştur. Şart koşulma hikmeti ise şahitliğin eşlerden zina isnadını ortadan kaldırmasıdır.⁴⁸

3. Nikâhta (Evlilikte) Kadının Yetkisi ve Velinin İzin Şartı

Mâtürîdî'ye göre yapılan evlilik sözleşmesinde hem kadın hem de erkek yetki sahibidir. Çünkü karı ve koca ergenlik çağına gelmiş kişilerdir, istemedikleri takdirde evlenmeye zorlanamaz; hatta etraflarındaki insanlar evlenmede huzur, ayrıca hısımlık ve dostluğu öne sürseler bile zorlama ile evlilik olmaz. Zaten bu durumda hısımlık ve dostluk da imkan dahiline girmez. Bu yüzden erkek ya da kadın olsun evlilikte yetki sahibidirler ve rızaları alınmadan evlendirilemezler. Aynı durum boşanma konusunda da geçerlidir. Gerek veliler olsun gerekse belirlenen hakemler olsun karı-kocanın rızası olmadan onları boşama yetkisine sahip değillerdir.⁴⁹

Bu çerçevede Mâtürîdî, evlilik konusunda fikhî mezhepler arasında ihtilafli bir konu olan kadının evlenmesinde veli izninin şart olup olmadığı meselesine temas eder. Ona göre göre kadın evlenme konusunda yetkiye sahiptir ve bu hususta velinin izni olması şart değildir. Hatta kadının bu hak ve yetkisi velinin aleyhine bile olsa kadının lehinedir, velinin lehine kadının aleyhinde değildir. Yani nikâhlamaya dair hak veli karşısında kadına karşı veliye ait değildir. Dolayısıyla kadının nikâhı bizzat üstlenmesi halinde velinin izli olmasa bile bu evliliği caizdir. Mâtürîdî'ye göre bunun delili, velinin bulunmamasına rağmen evliliğin yapılabilmesi, bulunduğu buna icbar edilmesi, istememesi halinde nikâhın yürütülebilmesi, kadının istememesi durumunda ise velinin iradesiyle buna zorlanamamasıdır.⁵⁰ Mâtürîdî, bu görüşünü Nûr 24/32-33. ayetinin tefsirinde detaylı olarak açıklamaya çalışır. Konuyla ilgili olarak İmam Şâfiî (ö. 204/820) gibi bazı âlimlerin “*Sonra içinizden evli olmayanları (eyâmâ) evlendirin.*” mealindeki beyan hakkında ihtilaf ettiklerini, bazılarının “eyâmâ” kelimesiyle erkekler değil sadece kadınların kastedildiğini, buna göre velinin izni olmadan yapılan nikâhın bâtıl ve fasit olacağı şeklindeki görüşlerini nakleder. Bu görüşe göre Allah, bu ayette velilere hitap etmekte ve onlara -tıpkı efendisinin cariyesini evlendirmesini emretmesi gibi- bekâr olan kadınları evlendirmelerini emretmektedir. Böylece her ne kadar ikisi arasında velâyet konusunda farklılık varsa da veli için, aynen köle üzerinde sahibi için tesis ettiği gibi bir velâyet tesis etmiştir.⁵¹

Mâtürîdî'ye göre bu görüş isabetli değildir. Çünkü her ne kadar bu ayeti, sadece kadınlarla ilgili olarak yorumlamak söz konusu olsa da, buradaki evlendirme emri farklı şekillerde yorumlanabilir. Bunlardan (i) birincisi kadınlar hayâ sebebiyle evlenme işini üstlenemeyeceklerinden ve bunu dile getirmeyi ayıp sayacaklarından, hatta bunu yapan kadın diğer kadınlarca yerileceğinden, onların evlendirilmesini velilerin üstlenmesinin teşvik sadedinde emredilmiş olmasıdır. (ii) İkincisi ise bu emrin, kadınlara yardım anlamına gelmesinin mümkün olmasıdır. Mâtürîdî, bu görüşüne Hz. Peygamber'in: “Bir kimsenin çocuğu evlilik çağına gelir ve onu nikâhlama imkânı bulunmasına rağmen onu evlendirmez de çocuğu bir günah işlerse günah aralarında ortak olur.” şeklindeki hadisini delil gösterir. Ona

⁴⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/214 (çev. 3/193).

⁴⁷ Bk. İbn Mâce, “Nikâh”, 20; Nesâî, “Nikâh”, 72.

⁴⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/210-211, 213 (çev. 2/238, 241).

⁴⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 3/215 (çev. 3/194, 241).

⁵⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/80 (2/100); 10/150-151 (10/176-178).

⁵¹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 10/149 (çev. 10/176).

göre bu hadis gösteriyor ki burada söz konusu olan emir, babanın ergenlik çağına gelmiş oğlunu evlendirmesi konusunda yardım etme anlamındadır. Baba, edep kurallarından olmak üzere oğlunu evlendirme konusunda ona yardım etmekle memur ise ve bu anlamdaki emir, babaya istememesi halinde oğlunu nikâha zorlama velayetini gerekli kılmaz. Bu durum babanın kızı için de geçerlidir. Yani babanın kızını evlendirmesi ona yardımcı olmak yahut hayâsı sebebiyle nikâhını kendisi üstlenmek şeklinde olur. (iii) üçüncüsü ise velinin iznini şart kabul edenlerin dedikleri gibi kadının üzerinde veli lehine velayetin gerekliliği şeklinde olabilir. Bu durumda kadın nikâha arzulu olur ve rıza gösterir, fakat velisi buna yanaşmazsa o takdirde veli onu evlendirmeye zorlanır. Ama kadın nikâhı istemez ve yüz çevirir, ama veli ister ve arzu ederse kadın o nikâhı kabul etmeye zorlanamaz. Bu da gösteriyor ki evlenme konusunda hak, velinin aleyhine kadının lehinedir, velinin lehine kadının aleyhinde değildir. Yani bu kunda esas olan kadının rızasıdır. Evlenme yetkisi kadının velisi aleyhine geçerli olacak şekilde kadının kendi hakkı olduğuna göre kadının nikâhı bizzat üstlenmesi halinde bu evlilik caiz olur.⁵²

Mâtürîdî, yukarıda ifade edilen bu üç durumun ayette geçen “eyyim” ifadesinin erkekleri değil de sadece kadınları kapsadığının kabul edilmesi durumunda geçerli olduğunu belirtir. Halbuki ona göre karşı tarafın aksine “eyyim” ismiyle sadece kadınlar kast edilmemiştir. Yani bu ifade hem kadınları hem erkekleri kapsamaktadır. O, bu görüşünü Hz. Ömer’in; “Bu âyetten sonra zenginlik aramak üzere bekârlar evlendirmek için bekleten hiçbir kimse görmedim!”, yine Necde’den rivayet edilen “Hz. Ömer bekârlarımızı evlendirmek üzere bizi çağırды” şeklindeki sözlerini naklederek temellendirmeye çalışır. Mâtürîdî’ye göre Hz. Ömer, bu sözlerinde geçen “eyyim” ifadesini kadın ve erkeği kapsayacak biçimde müşterek bir lafız olarak kullanmıştır. Yine bu kapsamda Arap şiirlerinden de örnekler sunan Mâtürîdî, bir şiirde “Eyyimin minhum ve nâkihın/Alioğullarının Allah hayrını versin, onlardan bekârının da evlisinin de!”; başka bir şiirde de “Ve eyyimin te’bâ mine’l-kavri eyyimâhu/Nice bekâr, kavmin bekârından kaçır.” şeklinde “eyyim” isminin erkek ve kadın için kullanıldığını belirtir. Mâtürîdî’ye göre buna destekleyen bir diğer delil de mezkûr ayetin devamında geçen “*Köle ve câriyeleriniz arasından da elverişli olanları evlendirin*” şeklindeki beyandır. Çünkü buradaki evlendirme emriyle de kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin ergenlerin evlendirilmesinin teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. Son olarak Mâtürîdî, konuyla ilgili şöyle bir itirazın da yapılabileceğini söyler: “Erkekleri evlendirmeyi emretmenin, işler zaten kendilerine havale edilmişken ne manası vardır?” Ona göre bunun cevabı yukarıda da ifade edildiği üzere bekârların evlendirilmelerine yardımcı olmak ve teşvik etmektir. Yoksa hakiki anlamda bir emir söz konusu değildir.⁵³

Öte taraftan Mâtürîdî, yine başta İmam Şâfiî olmak üzere bazı âlimlerin “*Erkekler kadınların yönetici ve koruyucusudurlar.*”⁵⁴ ayetini delil göstererek, ayette Allah’ın ekleri kadınların yöneticisi ve koruyucusu kıldığını, erkekler ifadesiyle eş (koca) ve velileri kastettiğini, bu yüzden kadının velisi olmadan yapacağı nikâhın geçersiz (bâtıl) olacağını savunduklarını, fakat bu görüşün isabetli olmadığını söyler.⁵⁵ Çünkü ona göre bu ayette erkek ile kadının yaratılış bakımından birbirinden farklı özelliklere ve yeteneklere sahip olduklarından bahsedilmektedir. Bu farklılık da dünyevî işleri yerine getirmede erkeklerin dahil ehil olmalarıdır. Bu yüzden kadınların ihtiyaçların karşılanmasından erkekler/kocalar sorumlu tutulmuştur. Ancak bu sorumluluk kadınların evlenme yetkisine sahip olmalarını ortadan kaldırmaz. Çünkü onlar da evlenme ve evlendirme işlerini yapabilecek ehliyete sahiptirler. Dolayısıyla evlenme işini kadınlar üstlerine alıp yerine getirirlerse bu caizdir. Kaldı ki Yüce Allah “*İçinizden evli*

⁵² Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 10/150 (çev. 10/176-177). Ayrıca bk. *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/202 (çev. 3/183).

⁵³ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 10/151 (çev. 10/177-178).

⁵⁴ en-Nisâ 4/34.

⁵⁵ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/199, 201 (çev. 3/182-183).

olmayanları evlendirin”⁵⁶ mealindeki beyanında velilere evlendirme emri vermiş ve onların nikâhlanmalarına engel olmayı da “(Boşanan) kadınların kocaları ile nikâhlanmalarına engel çıkarmayın”⁵⁷ beyanıyla yasaklamıştır. Bu da evlenmede kadının hem rızasının gerekli olduğuna hem de bu konuda yetki sahibi olduklarına işaret etmektedir.⁵⁸ Diğer taraftan Mâtürîdî’ye göre İmam Şâfiî’nin görüşünü geçersiz kılan bir diğer husus da Nisâ 4/34. ayetin devamında yer alan “*Ve mallarından harcama yapmaları sebebiyle*” ifadesidir. Çünkü bu ifadeye göre velilere nafaka vermek lazım gelir, oysa Şâfiî bu görüşü kabul etmemektedir. Ayrıca mezkûr ayet Şâfiî’nin iddia ettiği gibi eşler (kocalar) hakkında değil de “veliler” hakkında olsaydı, zaten her işte kadınların velilere ihtiyacı vardır, dolayısıyla bütün akitlerde velilerin onlara velayette bulunmaları konusunda kadınların, onlar üzerinde bir hakkı olması anlamına gelir; bu sebeple kefaletlerini yerine getirirler, yetecek miktarda nafakalarını temin ederlerdi. Bu, kadınların bizzat kendileri bu işleri yapacak olsalardı yaptıkları iş batıl olurdu demek değildir. Nikâh işi de bunun gibidir. Dolayısıyla ayette veliler değil eşler (kocalar) kastedilmektedir.⁵⁹ Bunlara ilaveten Hz. Peygamber’in; “Dul kadın hakkında velinin bir söz hakkı yoktur”⁶⁰; “Bekâr kızdan kendisi hakkında ne emredeceği sorulur; dul ile istişare edilir”⁶¹ şeklinde hadisleri delil göstererek, kadının rızası olmaksızın evlenmeye zorlanamayacağını, bu konuda karar yetkisinin velinin değil kadının hakkı olduğunu söyler.⁶² Diğer taraftan Şâfiî âlimleri, nikâhın meşru olması için veli unsurunun şart olması gerektiğini Bakara 2/221 ve Nûr 24/32’yi delil göstermişlerdir. Çünkü onlara göre bu tür ayetlerde Allah, velilere hitap etmiştir ki, bu da, nikâh akdinde veli şartının gerekliliğine delalet etmektedir.⁶³ Mâtürîdî’ye göre bu ayetler, delil olarak kullanılamaz. Çünkü bu ayetlerde velilere hitap edilmesinin sebebi, İslam ümmetindeki yaygın geleneğe göre kadınların evlenme işini kendileri icra etmemeleri, bunun yerine kendi rızaları, emirleri ve yönlendirmeleri ile onların velileri nikâh işini üstlenmeleridir. Bu yüzden ilahi hitap velilere yönelmiştir. Şunu da belirtmek gerekir ki hitabın velilere tahsis edilmesinde kadınların kendilerini evlendirme yetkisinin dışına çıkarılmasına dair herhangi bir delil de bulunmamaktadır. Kaldı ki “*Allah’tan başkasına tanrılık yakıştıran (müşrik) kadınlarla tevhid inancını benimsemedikçe evlenmeyin.*”⁶⁴ ayeti özellikle küçük kızlar hakkında olması muhtemeldir. Buna göre Allah velilere, Müslüman çocuklarını ve bir de kitabi olmayan müşrik kadınlarını evlendirmeyi yasaklamaktadır. Bu yüzden karşı tarafın velisi olmaksızın kadının evlenme akdi yapmasının batıl olduğu konusunda söz konusu ayetle istidlalde bulunmaları isabetli değildir.⁶⁵

Mâtürîdî’nin evlilik kapsamında temas ettiği bir diğer husus da, evlenecek çiftlere evlenmeden önce birbirini görme ve tanıma fırsatının verilmesidir. İslam dini, kadın ve erkeğin evlenmek maksadıyla birbirine bakmaları, tanışıp konuşmalarına izin vermiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, her iki tarafın da birbirine şehvet duygusuyla bakmamasıdır. Çünkü kadın ya da erkeğin birbirine şehvetle bakması haram kılınmıştır.⁶⁶ Nitekim Hz. Peygamber, bir kadınla evlenmek isteyen Mugîre’ye: “Git ve ona bak. Çünkü bu aranızda muhabbet ve ünsiyetin (sevgi ve uyumun) oluşması için daha uygundur”⁶⁷ buyurmuştur. Yine başka bir hadiste de “Sizden

⁵⁶ en-Nûr 24/32.

⁵⁷ el-Bakara 2/232.

⁵⁸ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/199-200 (çev. 3/182).

⁵⁹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 3/201-202 (çev. 3/193).

⁶⁰ Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 24; Nesâî, “Nikâh”, 31.

⁶¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1, 229.

⁶² Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 11/349-350 (çev. 11/390).

⁶³ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 2/32 (çev. 2/46).

⁶⁴ el-Bakara 2/221.

⁶⁵ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 2/32-33 (çev. 2/46).

⁶⁶ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 10/137 (çev. 10/165).

⁶⁷ İbn Mâce, “Nikâh”, 9; Tirmizî, “Nikâh” 5; Nesâî, “Nikâh” 17.

biri bir kadına talip olduğu zaman ona bakmasında bir sakınca yoktur!”⁶⁸ Buna göre kadın ve erkeğin bir araya gelip birbirine bakmaları ve tanışıp konuşmalarında sakınca olmaması ancak evlenmek isteği halinde mubah olur. Bununla birlikte şunu da ifade etmek gerekir ki; genç kadın için en güzel ve üstün olanı erkeklere karşı yüzünü ve ellerini örtmesidir. Bu haram ve günah olduğu için değil, aksine bu konuda şehvetin hâsıl olması ve fitneye maruz kalması endişesindedir.⁶⁹ Dolayısıyla kadın ve erkeğin bir araya gelmeleri durumunda eğer aralarında şehvet duygusu olacaksa o takdirde bir araya gelmeleri uygun değildir. Nitekim Hz. Peygamber; “Gözler zina eder!”⁷⁰ buyurarak gözlerin zinasının şehvetle bakmak suretiyle olacağına dikkat çekmiştir.⁷¹

4. Nikâhın (Evliliğin) Eşlere Yüklediği Temel Hak ve Sorumluluklar

Mâtürîdî, eşler arasında yapılan nikâh akdinin eş (karı-koca) olma bakımından onlara karşılıklı olarak yerine getirmeleri gereken bir takım hak ve sorumluluklar yüklediğini söyler.⁷² Bunun dışında evliliğin ilerleyen sürecinde çocuk sahibi olmaları da eşler için ebeveyn (anne-baba) olarak yeni birtakım hak ve sorumlulukları beraberinde getirir. Bunlar zamana ve zemine, toplumların sosyo-kültürel değerlerine ve ekonomik durumlarına göre değişebileceği gibi ailenin yapısı, eğitim ve kültür seviyesi ve ekonomik şartlarına bağlı olarak da farklılık arz edebilmektedir. Bununla birlikte genel anlamda insanlık tarihi boyunca birçok kültür ve medeniyetlerde kadın ve erkeğin karı-koca ve anne-baba olma misyonlarının büyük bir benzerlik arz ettiğini söyleyebiliriz.

Mâtürîdî’ye göre nikâh akdiyle bir araya gelen çiftlerin, evliliklerinin mutlu ve sürekli olabilmesi için karşılıklı olarak yerine getirmeleri zorunlu olan birtakım hak ve sorumlulukları “*Erkeklerin kadınlar üzerinde belli hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır.*”⁷³; “*Mü’minlere eşleri ve sahip oldukları cariyeleri hakkında farz kıldığımız şeyleri elbette bilmekteyiz.*”⁷⁴ mealindeki ayetlerde ve buna benzer diğer ayetlerde⁷⁵ belirlenmiş ve bunların yerine getirilmesini vacip kılmıştır.⁷⁶ Bu hak ve sorumluluklar arasında cinsel ihtiyaçlarını karşılamaları, eşlerin aynı çatı altında birlikte yaşamaları, iffetlerini korumaları, çocuk sahibi olmaları, onu yetiştirmeleri, neslin devamını ve muhafazasını sağlamaları, iyi ve kötü günlerde birbirine sevgi, saygı, şefkat ve anlayış göstermeleri, huzur ve güven kaynağı olmaları, ailenin idaresinde işbirliği ederek birbirine yardımcı ve destekçi olmaları sayılabilir.⁷⁷ Bunların dışında erkeğin eş olarak hanımına karşı görev ve sorumlulukları da vardır ve bunlar arasında şunları sıralamak mümkündür:

- ✓ Hanımına liderlik ve yöneticilik yapması,
- ✓ Hanımının geçimini sağlaması ve temel ihtiyaçlarını karşılaması,
- ✓ Nikâh akdinin bir gereği olarak hanımına mehrini ödemesi,
- ✓ Hanımını nikâhında iyilik ve güzellikle tutması veya hanımı kendisinden boşanmak istediğinde onu iyilik ve güzellikle serbest bırakması,

⁶⁸ İbn Mâce, “Nikâh”, 9. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 19, Tirmizî, “Nikâh”5.

⁶⁹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 10/138 (çev. 10/165).

⁷⁰ Müslim, “Kader”, 21.

⁷¹ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 10/138 (çev. 10/166). Ayrıca bk. Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 10/135-136 (çev. 10/162-163).

⁷² Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 2/70 (çev. 2/88); 3/105 (çev. 3/101). Bu hak ve yükümlüklere dair Mâtürîdî’nin görüşleri için bk. Recep Önal, *Mâtürîdî Kitaplığı: Aile ve Toplumsal İlişkiler* (İstanbul: İlke Yayıncılık, 2021), 19-50.

⁷³ el-Bakara 2/228.

⁷⁴ el-Ahzâb 33/50.

⁷⁵ Mâtürîdî’nin işaret ettiği ayetler için bk. el-Bakara 2/228; en-Nisâ 4/32 ve 34; 233; et-Talâk 65/6-7.

⁷⁶ Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’an*, 2/68-69 (çev. 2/85-86); 11/369 (çev. 11/412).

⁷⁷ Bk. Önal, *Mâtürîdî Kitaplığı: Aile ve Toplumsal İlişkiler*, 19 vd.

- ✓ Hanımının ev dışındaki ihtiyaçlarını karşılaması,
- ✓ Hanımının dini hayatını sürdürmesini sağlayacak ve kendisini cehennem ateşinden koruyacak tedbirleri almasıdır.⁷⁸

Mâtürîdî'ye göre kadının da eşine karşı yerine getirmesi zorunlu olan birtakım hak ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bunları da şöyle sıralamak mümkündür:

- ✓ Kadının kocasına kadınlığını cömertçe sunması (eşlik-hanımlık etmesi),
- ✓ Yatağını hiçbir kimseye çiğnetmemesi (kocasının namusunu koruması)
- ✓ Kocasının malını ve servetini koruyup gözetmesi,
- ✓ Kocasının memnun kalacağı şekilde vefakârlık göstererek nezaketle konuşması,
- ✓ Kocasını hoşlanmayacağı, canını sıkıp öfkeleneyeceği şeylerle karşılaşmaması,
- ✓ Kocasının istediği hizmeti gönül hoşluğuyla yerine getirmesi,
- ✓ Hz. Peygamber'in, "Kendisine bakınca seni mutlu kılan, seslendiğinde olumlu cevap veren, bulunmadığı zamanlarda kendi canını ve senin malını koruyan kadın"⁷⁹ diye övdüğü kadının örnek davranışını sergilemesi,
- ✓ Dinî hayatının devamını sağlayacak olan aile içi işleri yönetip idare etmesidir.⁸⁰

Sonuç

Mâtürîdî, eserlerinde aile kurmanın ilk şartı olarak evlilik kurumunu gerekli görmüş, yapılacak bu evliliğin de İslam'ın belirlemiş olduğu nikâh akdi çerçevesinde yapılması gerektiğini belirtmiş, nikâh akdinin eşlere ne tür hak ve sorumluluklar yüklediğini de detaylı olarak açıklamıştır. Ona göre aile kurumu ve evlilik insanlık tarihi kadar kadim bir geçmişe sahiptir ve ilk örneğini de âdemoğlunun atası kabul edilen Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva'nın kurmuş olduğu aile temsil etmiştir. Bütün insanlık da bu aileden türemiştir. Bu bakımdan meşru yolla evlenip aile kurma insan neslinin devamı ve nesebinin muhafazası bakımından hayati derecede bir öneme sahiptir. Öte yandan insanın dünyada ve ahirette mutluluğa ulaşmasında da aile kurumu öneli rol oynamaktadır. Bu anlamda İslam'ın teşvik ettiği aile kadın ve erkeğin fizikî güzelliklerinin bir araya geldiği ya da cinsel ihtiyacın giderildiği bir durumun ötesinde bir anlam ve değeri ifade etmektedir. Ayrıca aile kurmanın bir diğer faydası da insanın ebedî saadete ulaşmasını sağlayacak dinî ve ahlakî ilke ve kuralların yanı sıra millî değerlerin de ilk olarak aile ortamında öğrenmesidir. Bu bakımdan Mâtürîdî evliliği Allah'ın bir nimeti olarak değerlendirmiştir.

Mâtürîdî'ye göre aile kurumunun bu işlev ve fonksiyonlarını yerine getirebilmesi ve aile kurmada arzu edilen hedeflere ulaşılabilmesi ailenin meşru yolla yapılan evlilik (nikâh akdi) esası üzerine kurulmasına bağlıdır. Bu bakımdan Mâtürîdî, eserlerinde neslin devamı ve çoğalması diğer yandan aile yuvasının korunması, sağlamlığı ve devamı için meşru yolla (nikâh akdi) aile kurmanın şart olduğunu, özellikle vakti geldiğinde genç ve bekârların evlendirilmesi gerektiğini, bu konuda toplumun kendilerine maddî ve manevî anlamda yardımcı olması gerektiğini önemle belirtmiştir. Yine bu bağlamda Mâtürîdî, "Yoksulluk içinde iseler Allah lütfu ile onları ihtiyaçtan kurtarır... Allah, lütfu ile kendilerini varlıklı kalıncaya kadar iffetlerini korusunlar ..."⁸¹ ayetinde işaret edildiği üzere evlenmeye niyeti olanların geçim ve rızık endişesi yaşamamaları gerektiğini söyler. Çünkü ayette kişinin zenginliğe ulaşması kendi gayret ve çabaları sonucu değil Allah'ın lütfu ve keremiyle olabileceği, dolayısıyla evlenme niyetinde olanlara rızık konusunda Allah'ın kendilerine yardımcı olacağı ifade edilmektedir.

⁷⁸ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/68-69 (çev. 2/86); 3/105-106, 199 (çev. 3/101, 181); a.mlf., *Kitâbü't-Tevhîd*, thk. Bekir Topaloğlu & Muhammed Aruçi (Ankara: TDV Yay., 2003), 168-169; a.mlf., *Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi*, çev. Bekir Topaloğlu (Ankara: TDV Yay., 2002), 138).

⁷⁹ Bkz. İbn Mâce, "Nikâh", 5.

⁸⁰ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'an*, 2/68-69 (çev. 2/86); Önal, *Mâtürîdî Kitaplığı: Aile ve Toplumsal İlişkiler*, 37-38.

⁸¹ Nûr 24/32-33.

Diğer taraftan Mâtürîdî, nikâh akdinin diğer akitlerden ayıran en temel özellik olarak Allah'ın belirlediği sınırları korumaları şartıyla nikâhın eşler arasında huzur, rahmet, sevgi ve iffet vesilesi olmasını zikreder. Ayrıca yapılacak nikâh akdinde hem kadının hem de erkeğin yetki sahibi olduğunu, çünkü evlenecek çiftlerin ergenlik çağına gelmiş kişiler olduğunu, bu yüzden istemedikleri takdirde evlenmeye zorlanamayacaklarını belirtir.

Mâtürîdî, eşler arasında yapılan nikâh akdinin eş (karı-koca) olma bakımından onlara karşılıklı olarak yerine getirmeleri gereken bir takım hak ve sorumluluklar yüklediğini ve evliliğin mutlu ve sürekli olabilmesi için eşlerin bu hak ve sorumlulukları karşılıklı olarak yerine getirmelerinin zorunlu olduğunu söyler. Ona göre bu hak ve sorumluluklar arasında cinsel ihtiyaçlarını karşılama, eşlerin aynı çatı altında birlikte yaşamaları, iffetlerini korumaları, çocuk sahibi olmaları, onu yetiştirmeleri, neslin devamını ve muhafazasını sağlamaları, iyi ve kötü günlerde birbirine sevgi, saygı, şefkat ve anlayış göstermeleri, huzur ve güven kaynağı olmaları sayılabilir. Bunların dışında erkeğin eş olarak hanımına, hanımın da eş olarak kocasına karşı görev ve sorumlulukları da vardır. Erkeğin eş olarak hanımına karşı görev ve sorumlulukları arasında hanımına liderlik yapması, onun temel ihtiyaçlarını karşılama, ona mehrini ödemesi, hanımını nikâhında iyilik ve güzellikle tutması veya hanımı kendisinden boşanmak istediğinde onu iyilik ve güzellikle serbest bırakması sayılabilir. Kadının da eşine karşı yerine getirmesi zorunlu hak ve sorumlulukları arasında ise kocasına eşlik-hanımlık etmesi, kocasının namusunu, malını ve servetini koruması, nezaketle konuşması, kocasını hoşlanmayacağı şeylerle karşılaşmaması, kocasının istediği hizmeti gönül hoşluğuyla yerine getirmesi, dinî hayatının devamını sağlayacak olan aile içi işleri yönetip idare etmesi zikredilebilir.

KAYNAKÇA

Karaman, Hayreddin & v.dğr. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. Te'vîlâtü'l-Kur'an, ed. Bekir Topaloğlu. İstanbul: Dâru'l-Mizan, 2005-2010.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. Te'vîlâtü'l-Kur'an Tercümesi, ed. Yusuf Şevki Yavuz. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015-2019.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. Kitâbü't-tevhîd. thk. Bekir Topaloğlu & Muhammed Aruçi. Ankara: TDV Yay., 2003.

Mâtürîdî, Ebû Mansûr. Kitâbü't-Tevhîd Tercümesi. Çev. Bekir Topaloğlu. Ankara: TDV Yay., 2002.

Önal, Recep. Mâtürîdî Kitaplığı: Aile ve Toplumsal İlişkiler, İstanbul: İlke Yayıncılık, 2021.